

О. В. Гаргаєва (Маріуполь)

УДК 811.1'25-115(045)

**ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЛІВ-РЕАЛІЙ
У ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ СТИЛІ
НОВОГРЕЦЬКОЇ МОВИ**

У центрі новітньої інтегральної парадигми лінгвістичного знання, орієнтованої на антропоцентричний підхід до аналізу мовних явищ, знаходяться питання механізму віддзеркалення в мові специфічних культурних концептів та їх вербалізації за допомогою культурно маркованих мовних одиниць. На перетині двох мов і, відповідно, двох культур лексичні одиниці, які входять до групи безеквівалентної лексики й передають унікальні поняття чужої реальності, слова-реалії набувають особливої значущості.

Актуальність їх дослідження полягає в тому, що питання про природу, типи реалій і способи їх передачі до сьогодні є відкритим. Незважаючи на те, що вивченню безеквівалентної лексики, яка включає слова на позначення реалій, визначенню їх місця в загальному мовознавстві присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних науковців (Л. Бархударов, В. Берков, А. Брагіна, Є. Верещагін, В. Виноградов, С. Влахов, В. Гак, О. Іванов, М. Комлев, В. Костомаров, Г. Панова, Я. Рецкер, Л. Соболев, І. Стернін, Г. Томахін, О. Федоров, С. Флорінта, Г. Чернов, О. Швейцер та ін.), цей прошарок лексики все ще є недостатньо дослідженим, оскільки вчені-лінгвісти, які займалися цим питанням, не враховували чинника бінарного зіставлення мов при окресленні межі слів на позначення реалій, не визначали їхні семантичні особливості, не враховували етноспецифіку.

Метою статті є систематизація, класифікація та лінгвокультурологічний аналіз слів-реалій у газетно-публіцистичному стилі новогрецької мови. Предметом дослідження – реалії, що відображають національно-специфічні фрагменти грецької національно-мовної картини світу.

Найяскравіше, наочно й очевидно національна специфіка мови виявлена в слові. „Лексика кожної мови членує позамовну дійсність своїм, абсолютно особливим чином, не таким, як в інших мовах” [Мельчук 1997: 266]. Це зумовлено природою й особливостями функціонування цієї мовної одиниці. Слово позначає об’єкти навколишньої дійсності. Цілком зрозуміло, що це позначання реалізовано крізь призму етнокультурного світосприйняття, тому, як слово повинне вписатися в існуючу й чинну картину світу та стати її повноправним і повноцінним елементом. Слово „вносить ідею законності, необхідності, порядку в той світ, яким людина оточує себе і який їй призначено приймати за дійсний” [Потебня 1999: 32]. Крім того, слово служить матеріальному оформленню понятійної системи, якою ми користуємося в повсякденному житті [Воробьев 1997: 108]. Абсолютно

закономірним наслідком усіх наведених вище фактів стало первинне дослідження лексичної системи мови на предмет культурно-мовних зв'язків [Верещагин 1990; Воробьев 1997; Сепир 1992; Томахин 1988], що дало поштовх виникненню й розвитку теорії лінгвокультурології.

Нині лінгвокультурологічному аналізу, поряд з іншими лексичними об'єктами, піддаються й слова-реалії, що їх відносять до безеквівалентної лексики. Виділення слів-реалій як культурно забарвлених одиниць не викликає сумніву в лінгвістів. На їх матеріалі легко простежити прямий зв'язок з культурою того або того народу, яка представлена у вигляді артефактів або слів, що обслуговують різні сфери культури.

Реалії розглядають як найбільш яскраві знаки культури, виразники національного колориту: вони є носіями інформації про світ „з етнічних позицій” [Рылов 2003: 3] та містять унікальні специфічні сенси, що корелюють з явищами, властивими одній культурі й відсутніми в іншій. Крім того, вони є найбільш регулярними й найбільш частотними одиницями з національною специфікою. Реалії займають важливе місце в тезаурусі мовної особистості, оскільки репрезентують такі предмети і явища, які можна вважати першочерговими, культурно значущими явищами дійсності. Унаслідок цього знання етнічних констант, що іменують за допомогою слів-реалій, можуть розглядатися як необхідний складник лінгвокультурологічних підходів, орієнтованих на формування соціокультурної компетенції при вивченні іноземної мови. Воно має велике значення і в професійній перекладацькій діяльності, де переклад постає як процес інтерпретації знаків однієї культури через знаки іншої культури.

Як було відзначено, незважаючи на інтерес до вивчення реалій у працях з теорії мови, теорії перекладу, лінгвокультурології, багато питань їх функціонування залишаються до теперішнього часу практично не дослідженими.

Невирішеним є, перш за все, ключове питання, пов'язане з лінгвістичним статусом самого терміна, успадкованого з класичних граматик [Томахин 1988: 10]. Утворений від латинського *realia* – „речовий, дійсний” термін *realia* в повному обсязі зберігає етимологічне значення, його визначають як „одиничний предмет, річ, те, що є, існує” [Ожегов 1972]. В аспекті теорії номінації реалію визначають як денотат імені, тобто сукупність властивостей, що вичленували в актах номінації всіх позначених цим ім'ям реалій, тобто класу об'єктів. У такому розумінні термін *realia* вжито в більшості фундаментальних і прикладних лінгвокультурологічних дослідженнях.

Категорія реалій непроста й неоднозначна, вона вимагає особливого підходу при їх класифікації та перекладі. Аналіз існуючих визначень реалії дозволяє виділити два основні погляди на розуміння цього явища – екстралінгвістичний та лінгвістичний. Прихильники екстралінгвістичного підходу розглядають реалію як „суто позамовне явище, визначаючи її як факти, пов'язані з подіями суспільного та

культурного життя країни, особливостями її державного ладу, історією її народу” [Рецкер 1950: 68]. У працях представників лінгвістичної течії релевантним критерієм виділення реалії вважається її „яскраво виражений національно-культурний колорит, „співвіднесеність з об’єктивною реальністю, відображеною у свідомості конкретної лінгвокультурної спільності і, як наслідок цього, відсутність відповідностей в інших мовах” [Верещагин 1990: 69].

Останніми роками в лінгвістичних дослідженнях усе більш очевидною стає тенденція розвитку полісемії терміна та його вживання й для іменування самого предмета реальної дійсності, і його мовного номінанта. У цьому випадку реалії характеризуються як слова і словосполучення, що служать для позначення явищ і предметів, специфічних для цієї країни, інколи групи країн, що є найтипівішим для праць з перекладознавства.

Таке розуміння сформувалося в теорії та практиці перекладу після виходу у світ концептуальної роботи болгарських фахівців „Неперекладне в перекладі” (С. Влахов, С. Флорін 1986). Ми послідовно дотримуємося цього „спрощеного і скороченого способу вираження”, розраховуючи проте, що термін зрозуміють правильно: скрізь „реалія” – це слово (або словосполучення), а не об’єкт (референт), названий ним”, – підкреслюють автори [Влахов 1986: 15]. На нашу думку, С. Влахов і С. Флорін дають якнайповніше визначення реалії: „Реалії – це слова (і словосполучення), що називають об’єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу й чужі іншому. Вони є носіями національного або історичного колориту та, зазвичай, не мають точних відповідностей (еквівалентів) в інших мовах, і, отже, не перекладаються на загальній підставі, вимагаючи особливого підходу” [Там само: 35]. Такий підхід дозволяє говорити про те, що реалії відображають конкретну культуру, несуть соціально-оцінну інформацію й „належать до лексичного розряду слів, що найчіткіше реагують на суспільні події” [Томахин 1988: 5]. При цьому фахівці самі відзначають відсутність єдності в термінології, двозначність і відому умовність терміна в такому його розумінні.

С. Влахов і С. Флорін вважають, що реалії входять як самостійне коло слів до безеквівалентної лексики. У тематичній класифікації ці дослідники поділяють реалії на а) флористичні реалії (гр. *η ανέμωνη* „анемон”, *η φηγός* „фіга” та ін.); б) етнографічні (*οι αρραβώνες* „заручини”, *οι Αποκριές* – „дні карнавалів перед Великим постом”, *ο καλαματιανός* „каламатіанос – грецький танець” та ін.); в) суспільно-політичні (*ο δημοτικισμός* – „рух за визнання димотики державною мовою” та ін.). Частково покривають коло реалій, але з цим частково виходять за межі безеквівалентної лексики терміни, екзотизми, аббревіатури; з реаліями стикаються власні імена й фразеологізми. Ми дотримуємося такої ж думки щодо визначення реалій, а саме вважаємо слова-реалії одним з видів безеквівалентної лексики.

Слова-реалії часто використовують у засобах масової інформації і, власне, у публіцистичному стилі, та якнайповніше відображають культурне й духовне життя країни. Як відомо, публіцистика має своїм предметом актуальні суспільно-політичні питання, що вирішує їх з погляду конкретного класу з метою безпосередньої дії на суспільство. Отже, газетно-публіцистичний стиль мови містить яскраво виражені слова, словосполучення, притаманні окремій культурі. Вони не мають ні повних, ні часткових відповідностей у словнику іншої мови й утворюють безеквівалентну лексику цієї мови [Верещагин 1990: 18], до якої належать і слова-реалії.

Доречно зупинитися на найбільш уживаних групах слів-реалій у газетно-публіцистичному стилі новогрецької мови. Найбільш численною виявилася група суспільно-політичних реалій, оскільки саме подіям суспільно-політичного життя країни присвячено більшість публіцистичних статей:

Το απόγευμα, στις 5 μ.μ., η Φιλαρμονική Ορχήστρα του Δήμου Αθηναίων θα παρουσιάσει μουσικό πρόγραμμα στο ισόγειο του Μουσείου, με θέα το αέτωμα του Εκατομπέδου (Το ισόγειο – поверх будівлі, який знаходиться на рівні з поверхнею землі. Цей поверх знаходиться перед першим у Греції. Це реалія відносно української мови, а щодо країн з такою ж системою підрахунку поверхів – ні);

Συνοδευτικό έγγραφο της Φιλικής εταιρείας με κωδικοποιημένη γραφή Εικονίζονται τα σύμβολα ΗΕΑ ΗΘΣ που σημαίνουν Ή Ελευθερία Ή Θάνατος (η Φιλική Εταιρεία – таємна організація, заснована в 1814 році на острові Одеса Ніколаосом Скуфа, метою якої було організація визвольного руху Греції від турецького гноблення);

Το Σαββατοκύριακο που είχε ήλιο και οι Αθηναίοι αισθάνονταν ότι η άνοιξη ήταν κοντά, η Ελλάδα δεν ήταν στα διεθνή πρωτοσέλιδα, και η αισιοδοξία δεν φαινόταν μια παράλογη στάση ζωής, σε ένα τραπέζι γνωστών μου ένας είπε „μια Χούντα χρειαζόμαστε” (η Χούντα – хунта „Чорні полковники” – військова диктатура в Греції, установа 21 квітня 1967 року, щоб запобігти перемозі на виборах лівого „Союзу центру” Παпандреу);

Ο Άρειος Πάγος επικύρωσε εφετειακή απόφαση που είχε επιδικάσει σε 36χρονο εργαζόμενο το ποσό των 40.000 ευρώ, ως χρηματική ικανοποίηση, για την ηθική βλάβη που υπέστη λόγω εργατικού ατυχήματος (αναπηρία 80%), το οποίο σημειώθηκε μεν στον περιβάλλοντα εργασιακό του χώρο, αλλά εκτός ωραρίου, όταν ο εργαζόμενος επιχείρησε να σώσει από πνιγμό ένα σκυλάκι (ο Άρειος Πάγος – Касаційний суд – вищий спеціалізований суд Греції з розгляду цивільних і кримінальних справ).

Зауважимо, що в газетно-публіцистичному стилі новогрецької мови, окрім суспільно-політичних реалій, трапляються етнографічні:

Δεν πρέπει να φύγουμε από εδώ χωρίς συμφωνία συμπλήρωσε ο πρόεδρος της ΓΣΕΒΕΕ. „Να παραγγείλουμε σουβλάκια και γύρο, να μη λέει το ΚΚΕ ότι

εδώ μέσα τρώμε αστακούς και χαβιάρι και μας πλακώσει... είπε ο κ. Παναγόπουλος” (**Το σουβλάκι** – сувлакі – популярна грецька закуска);

Σήμερα, **πανηγύρεις** οργανώνονται στην Ελλάδα σε ενορίες με την ευκαιρία θρησκευτικών εορτών. Κατά τη διάρκειά τους γίνεται συνήθως η λειτουργία, περιφορά εικόνας καθώς και λειτουργία υπαίθριας αγοράς (**το Πανηγύρι** – святкування традиційного релігійного свята шляхом зібрання віруючих навколо храму та їх участю в різних розвагах і святкових заходах);

а також γεωγραφічні реалії: *Η οικουμενική διάσταση του Αγίου Όρους το κάνει πολύ σημαντικό για την εποχή μας, μια εποχής που καταργεί τα σύνορα, την έννοια των κρατών, τις αποστάσεις (Άγιον όρος – Свята Гора – півострів, третій східний „палець” Χαλκιδίκι).*

Отже, реалії, а саме слова, які позначають предмети матеріальної культури, існують у кожному народі та є дуже цікавим і незвичайним шаром лексики. Вони – дзеркало, що відображає життя нації. За своєю природою слова-реалії тісно пов’язані з фоновими знаннями, тому що обидва шари лексики, разом з міжнаціональною інформацією, містять інформацію національного характеру. Тобто такі лексичні одиниці, як реалії, створюють національну картину світу, у якій відображено побут, традиції, поведінку людей та їхнє світосприйняття.

Література

Верещагин 1990 – Верещагин Е. М. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного: метод. рук. / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Рус. яз., 1990. – 247 с.; **Влахов 1986** – Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Высш. шк., 1986. – 416 с.; **Воробьев 1997** – Воробьев В. В. Лингвокультурология (теория и методы): монография / В. В. Воробьев. – М.: Изд-во РУДН, 1997. – 331 с.; **Мельчук 1997** – Мельчук И. А. Курс общей морфологии / И. А. Мельчук. – М. – Вена: Яз. рус. культуры, Издат. группа „Прогресс”, 1997. – 416 с.; **Ожегов 1972** – Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М.: Сов. энцикл., 1972. – 846 с.; **Потебня 1999** – Потебня А. А. Полное собрание трудов: Мысль и язык / А. А. Потебня. – М.: Лабиринт, 1999. – 300 с.; **Рецкер 1950** – Рецкер Я. И. О закономерных соответствиях при переводе на родной язык / Я. И. Рецкер // Вопросы теории и методики учебного перевода: сб. ст. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1950. – С. 156–183; **Рылов 2003** – Рылов Ю. А. О семантических доминантах в языковой картине мира / Ю. А. Рылов // Вестн. ВГУ. Сер. Гуманитар. науки. – 2003. – № 1. – С. 80–94; **Сепир 1993** – Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М.: Издат. группа „Прогресс”, 1993. – 656 с.; **Томахин 1998** – Томахин Г. Д. Реалии-американизмы: пособие по страноведению: учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. / Г. Д. Томахин. – М.: Высш. шк., 1988. – 239 с.;

Федоров 1983 – Федоров А. В. Основы общей теории перевода / А. В. Федоров. – М. : Высш. шк., 1983. – 303 с.

Гаргаева О. В. Лінгвокультурологічні особливості слів-реалій у газетно-публіцистичному стилі новогрецької мови

Статтю присвячено дослідженню лексики, що позначає грецькі реалії, важливого етнокультурного компонента безеквівалентної лексики та їх структурним і стилістичним особливостям. Слова-реалії тісно пов'язані з фоновими знаннями, тому містять інформацію національного характеру, тобто такі лексичні одиниці створюють національну картину світу, у якій відображено побут, традиції, поведінку людей та їх світосприйняття. Досліджено місце лексики на позначення реалій у системі безеквівалентної лексики й лінгвокультурологічні особливості слів-реалій у газетно-публіцистичному стилі новогрецької мови.

Ключові слова: слова-реалії, національно-культурний компонент, лінгвокультурологія, безеквівалентна лексика, класифікація, газетно-публіцистичний стиль.

Гаргаева О. В. Лингвокультурологические особенности особенностей слов-реалий в газетно-публицистическом стиле новогреческого языка

Статья посвящена исследованию лексики, обозначающей греческие реалии, важного этнокультурного компонента безэквивалентной лексики и их структурным и стилистическим особенностям. Слова-реалии тесно связаны с фоновыми знаниями, поэтому содержат информацию национального характера, т. е. такие лексические единицы создают национальную картину мира, в которой отображается быт, традиции, поведение людей и их мировосприятие. Исследовано место лексики для обозначения реалий в системе безэквивалентной лексики и лингвокультурологические особенности слов-реалий в газетно-публицистическом стиле новогреческого языка.

Ключевые слова: слова-реалии, национально-культурный компонент, лингвокультурология, безэквивалентная лексика, классификация, газетно-публицистический стиль.

Gargaieva O. V. Linguocultural Studies of Essential Principles of Words Denoting Realia in Modern Greek Newspaper-publicistic Style

The article deals with the problem of clarifying the limits of the linguistic term „realia”. Realia-words are closely connected with base-line knowledge, that's why they contain information of national character, that is such lexical units form national world picture, which reflects way of life, traditions, people's behavior and their mentality. There analyzed the place of vocabulary nominating realia in the system of culture-specific vocabulary

and linguocultural peculiarities of realia-words in newspaper-publicistic style in modern Greek.

Key words: words denoting realia, national-cultural component, culture-specific vocabulary, classification, newspaper-publicistic style.

Стаття надійшла до редакції 02. 11. 2012 р.

Прийнято до друку 21. 12. 2012 р.

Рецензент – д-р філол. н., проф. Глуховцева К. Д.

Н. К. Кобиленко (Маріуполь)

УДК 821.14'02-342(045)

МЕТАФОРА В МІФОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Важливу роль у сприйнятті тексту відіграють тропи як засоби художньої виразності. Вони впливають на емоції читача або слухача, розкриваючи додаткові відтінки змісту, виражаючи авторське ставлення, вони створюють художню картину. Метафора – один з найяскравіших за виразністю та образними можливостям тропів. Але, незважаючи на це, у науці досі немає єдиної, загальноприйнятої концепції, немає єдиної класифікації, проте є безліч невирішених питань. Метафору, незважаючи на свою багатовікову історію, у науковій літературі розглядали й вивчали мало (О. Потебня [Потебня 1996], Н. Арутюнова [Арутюнова 1990; Арутюнова 1999], В. Телія [Телія 1981; Телія 1988], Дж. Лакофф [Лакофф 1990], М. Блек [Блэк 1990] та ін.). У працях різних авторів (зокрема О. Потебні [Потебня 1996], Е. Кассирера [Кассирер 1995], О. Фрейденберг [Фрейденберг 1998], Є. Мелетинського [Мелетинский 2000]) показано закономірності перетворення міфів у метафори, міфологічну генезу поетичної мови й багатьох поетичних символів і образів.

Метафора (гр. *μεταφορά*) – „перенесення”, переносне значення слова, у поширеному сенсі термін „метафора” застосовують до будь-яких видів уживання слів у непрямому значенні. Метафора є співучасть, спілкування смислів, проміжок у просторі та часі, необхідний для діалогу смислів і народження нового сенсу, перехід з одного стану в інший [Маккормак 1990: 55]. Рефлекси міфологічних уявлень про світ Е. Кассирер шукав і знаходив у метафорі. Первинні, доісторичні форми уявлень людини про світ не базувалися на категоріях розуму [Кассирер 1995: 24]. Дослідження в теорії метафори розпочато Аристотелем. Займаючись проблемами поезики й риторики, Аристотель розглядав метафору тільки як фігуру мови, але не говорив про метафору як про індивідуальне мовне явище. Сучасні дослідники розглядають метафоричні вирази як один з найважливіших засобів конструювання мови, його поширення, як способу зв'язку природної мови й мови науки, а також виявляють інші ознаки вживання метафор, так вони намагаються